

College van B&W
en Gemeenteraad van Woerden
Postbus 45
3440 AA Woerden

Betreft: vestingwerken Woerden

Datum: 4 maart 2021

Geacht College, geachte Raad,

In aansluiting op ons onderzoeksrapport over de Woerdense vestingwerken, dat wij op 12 februari jl. naar de gemeente zonden, sturen wij u nu deze brief.
In het eindadvies op pagina 48 van het rapport bieden wij aan overleg te hebben over de bescherming van het cultureel erfgoed dat Woerden met de Hogewal + bastions heeft. Tot op heden heeft zulk overleg niet plaatsgevonden.

In deze brief geven wij nu onze ideeën door over inrichting en onderhoud van het gebied Hogewal en over de mogelijkheden tot meer publieksbereik.

Uitgangspunt Stichting Hugo Kotestein

Uitgangspunt voor ons is: zoveel mogelijk de historische tijdlagen conserveren, daarbij de mogelijkheid tot overdracht van historische kennis verruimen.

Gemeentelijk beleid

Woerden heeft een aantal jaren geleden gekozen voor de (marketing)term "Vestingstad in het Groene Hart".

In de beleidsdocumenten hierover staat geen strakke definitie over welk uiterlijk van de Vesting Woerden wordt bedoeld. De invulling van het begrip 'vesting' is dus open.

In de beleidsdocumenten wordt gesproken over de Romeinse Limes, de eerste middeleeuwse wal en gracht, de positie van Woerden ten tijde van de (vershoven) waterlinies en Woerden als garnizoensstad. Dat laatste heeft geduurd t/m de Eerste Wereldoorlog, met nog een uitloop tot ca. 1995 met verschillende terreinen voor opslag en herstel van militaire goederen.

Bij het gebied Hogewal kan men niet zonder meer zeggen dat conservering van het monument moet worden vastgeprikt op dat en dat jaartal. Alle nog aanwezige tijdlagen doen mee.

Bij de gemeente lijkt de projectleiding te willen uitgaan van ca. 1725-1750, toen de tweede omwalling met buitengracht volgens het zogenaamde Nieuw-Nederlands stelsel, ontwikkeld door Menno van Coehoorn, was voltooid.

Echter maakt men vervolgens de fout door elementen uit dat Nieuw-Nederlands stelsel aan de oude vijfhoek te willen plakken. Dat zou een anachronisme worden. De historische vijfhoek was immers klaar toen het Nieuw-Nederlands stelsel werd bedacht.

Bovendien is terug restaureren naar een bepaalde periode een achterhaald gebruik in de restauratiewereld. Zie hiervoor o.a. de richtlijnen en adviezen van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

Tijdlagen

De tijdlagen zijn:

- De aanwezigheid van de Romeinen tussen 50 en 300 na Chr. Onder de Hogewal ligt mogelijk de bedding van de Rijn uit de Romeinse tijd. Hier is in 1576 een schip gevonden, dat Romeins zou kunnen zijn (nu aangeduid als "Woerden 4").
- Het Walgedeelte langs de Alg. Begraafplaats en de RK. begraafplaats is nog origineel. Alle verhogings-, verbredings- en verlagingsfasen van de binnenwal hebben hier plaatsgevonden.
- Mogelijk zijn in het wallichaam nog sporen van de stadsmuur aanwezig uit de periode 1470-1600.
- Onderaan dit stuk wal is nog de berm aanwezig van ca. 1,80 m. breed uit de eeuwen 1600-2020.
- De binnengracht is hier nog in originele vorm aanwezig uit de periode 1300-2020. Voor het aanleggen van de twee bastions rond 1600 is de binnengracht op die plaatsen buitenwaarts verschoven. Hier vinden we het enige deel van de binnengracht waar een oevergedeelte nog op de oorspronkelijke plaats ligt.
- De twee begraafplaatsen op de Hogewal, aangelegd in 1829, hebben een hoge cultuurhistorische waarde. De grafzerken dragen de familienamen van vele Woerdense geslachten, rijk en arm.
- De taluds van de bastions zijn begroeid. Op het Holle Bolwerk met bomen tot 150 jaar oud. Op het Rijnveltshorn Bolwerk zijn de bomen wat minder oud. De begroeiing van de taluds is een keuze van het stadsbestuur in de 19de eeuw en daarmee ook een tijdlaag.
Oude begraafplaatsen in ons land zijn vaak lommerrijk. In Woerden zien wij dat ook bij de begraafplaats aan de De Brauwstraat en (hoewel jonger) de begraafplaats aan de Meeuwenlaan.

Uitwerking alternatief plan

Een (toeristische) wandelroute creëren in het gebied Hogewal vindt Stichting Hugo Kotestein een goed plan. Maar wij stellen een andere route voor dan in het gemeentelijk plan. Het motto van ons plan is: "Niet onderlangs, maar boven over".

- a. De wandelroute kan beginnen op de hoek Voorstraat-Oostdam-Plantsoen, waar vroeger de Utrechtse poort stond.
- b. Dan gaat men via een pad door de brede groene berm van het Plantsoen (er ligt hier al een half verhard pad) tot aan het bastion met de Alg. begraafplaats.
- c. Onderweg passeert men de plek waar tot 1885 de Keizersgracht in de binnengracht uitmondde. Hier moet een markering van het voormalige waterpoortje aangebracht worden.
- d. Op de grens van het Plantsoen en het Holle Bolwerk bevindt zich de vindplaats van het Romeinse schip: "de Woerden 4". Hier staat al een informatiebord.
- e. Bij het Holle Bolwerk kan vermeld worden waar de bijzondere naam van dit bastion vandaan komt.
- f. Dan kan er een route gelopen worden over Alg. begraafplaats, bijv. over het nieuwe half verharde pad dat daar heden aan de buitenrand van het bastion wordt aangelegd.
Of de Alg. begraafplaats alleen toegankelijk wordt door het Poortgebouw of dat er ook aan de zijkant een toegang komt is niet bekend. De laatste jaren was er een opgang voor werkmaterieel aan de zijkant. Hier zou ook een toegang voor voetgangers kunnen komen, bijv. een eenvoudig draaihekje.
- g. In de wandelroute moet er een keuze zijn of men wel of niet over beide begraafplaatsen wil lopen. Het betreden van een begraafplaats kan voor sommigen moeilijk zijn.

- h. Na de Alg. begraafplaats kan men verder gaan over het stuk originele binnenwal richting de RK. Begraafplaats. Op dit stuk wal van circa 30 meter heeft men uitzicht op de binnengracht naar de overzijde, waar tot 1874 de buitenomwalling was.
- i. Op de RK. begraafplaats kan men via de bestaande grindpaden tussen de graven doorlopen en op sommige plaatsen langs de heg rondom. Op deze begraafplaats kunnen enkele uitzichtpunten komen. In de aula hangen informatieborden over de historie van de RK. begraafplaats.
- j. Daarna kan men over de wal omlaag, met uitzicht op de achtergevel van de Lutherse kerk, richting Nieuwstraat. Een half verhard pad dicht langs het water is een mogelijkheid. Bij de Lutherse kerk kan aan de achterzijde een informatiebord komen.
- k. Onderweg passeert men de plek waar de Keizersgracht in verbinding stond met de binnengracht. Dit punt kan gemarkeerd worden in het talud/de beschoeiing.

De wandelroute kan dan verder gaan door de Nieuwstraat, Meulmansweg, Kruittorenweg, Wilhelminaweg, richting Kasteel met onderweg diverse punten met historische informatie over de voormalige binnenomwalling.

- l. Tot slot kan men naar het Museum gaan om naar de maquette te kijken en te zien hoe de vesting er rond 1795 uitzag toen de binnenomwalling en buitenomwalling nog in tact waren. Ook kunnen andere objecten, verband houdende met de vestingwerken, in het museum tentoongesteld en bekeken worden.

Monumenten enz.

Op het traject vm. Utrechtsepoort – binnenwal – vm. Leidsepoort zijn ca. 15 monumenten resp. beeldbepalende objecten te vinden. En er staan ruim 15 geregistreerde waardevolle bomen + nog veel andere historische groene elementen.

Overdracht historische informatie (de middelen)

Onderweg kan de historie van de vestingwerken getoond en verteld worden door:

- Informatiepanelen
- Natuurstenen zerken en lijnen in het plaveisel
- Uitzichtpunten
- Bordjes op monumenten
- Panelen met historische foto's
- Uitleg door gidsen (van Gilde Woerden en andere organisaties)
- Via QR-codes naar digitale informatie kijken en luisteren (op sommige plekken liggen al tegels met QR-code)

Aandachtspunten

Stichting Hugo Kotestein heeft nog een lange lijst met aandachtspunten opgesteld. Wij willen deze brief niet te lang maken. We noemen er hier enkele.

- Publiek wil altijd hoog wandelen en niet laag. Bij uitleg aan toeristen moet je hoog staan en niet laag. Onderaan een vestingwal lopen doe je maar één keer in je leven, dan heb je het gezien.
- Op het waltalud tussen de twee bastions zou de begroeiing opengemaakt kunnen worden, waardoor de hoogte van de wal en de aanwezigheid van de binnengracht beter ervaren kan worden.
- Wij stellen voor de bestaande begroeiing op de taluds van de twee bastions te inventariseren en alles wat waardevol is te handhaven. Voor onderhoud van ruige taluds kan een eenvoudig onderhoudsplan volstaan.
- In tijden van klimaatadaptatie behoort men geen Singelwater te dempen en geen gezonde bomen van 150 jaar oud te kappen. Een klimaatbestendige stad doet dat niet.
- De binnengracht heeft dichtbij de oevers een ondiepe bodem van (vermoedelijk) vaste kleigrond. Mogelijk is een onderwaterbeschoeiing, bestaande uit korte ronde palen, pal naast elkaar, afdoende. Dat is het beste voor de natuur en ziet er niet

zo strak uit. De Hogewal en de twee bastions zijn van vóór 1600, toen waren vestingwerken niet strak, dat is van na 1750.

- De binnengracht is bij de oevers hooggrondig. Er hoeven hier geen diepe beschoeiingen gemaakt te worden, zoals bij de buitengracht.
- Een eenvoudige onderwaterbeschoeiing is goed voor de natuur en voor watervogels. De watervogels hebben het tegenwoordig al zo moeilijk.
- Een onderwaterbeschoeiing is goedkoop. Misschien kan zelfs een beschoeiing achterwege blijven. Dat is bij de oever van Landgoed Bredius ook zo.
- Wij stellen voor de parkeerplaatsen op de Hogewal op te heffen. In parkeergarage Castellum is voldoende ruimte. Daardoor ontstaat de mogelijkheid om de bestrating op de Hogewal langs het hek en het Poortgebouw van de Alg. begraafplaats te verbreden, waardoor er een volwaardig voetpad ontstaat.
- Belangrijk is dat hier een vlakke klinkerbestrating wordt gemaakt. En dat de bestaande situatie met de schuin liggende bestrating wordt opgeheven. Dan kunnen ook minder validen hier passeren en de omgeving verkennen.

Contact met gemeente

Het plan voor het wandelpad onderlangs de bastions is nooit in de openbaarheid gebracht. Er is nooit een publiekspresentatie geweest of inspraakronde gehouden. De burgerij is niet op de hoogte.

Een erfgoedinstelling als Stichting Hugo Kotestein wordt tot aan de dag van vandaag genegeerd m.b.t. dit onderwerp.

Wij willen als een volwaardige erfgoedpartner geconsulteerd worden. En dan direct vanaf het begin. En niet aan het einde als alles al besloten is en we alleen nog een zienswijze kunnen indienen.

Slot

Stichting Hugo Kotestein wil constructief meedenken over de toekomst van de Hogewal en de begraafplaatsen. Wij verzoeken het gemeentebestuur de dialoog met onze stichting aan te gaan.

Met vriendelijke groet
Stichting Hugo Kotestein
[naam], voorzitter werkgroep Woerden

foto 1890

foto 1870